

פרשת וירא: האם מותר לאכול אבקת חלב נכרי

בס"ד

פתיחה

בפרשת השבוע, קוראים על ביקור המלאכים באוהל אברהם, להם הוא מגיש חמאה וחלב ובן בקר. **בדעת זקנים מבעלי התוספות** על הפרשה מובא מדרש, המתאר שכשקיבלו ישראל את התורה פנו המלאכים אל ה', וביקשו לקבל את התורה במקום בני ישראל. ה' השיב להם, שכיוון שאכלו אצל אברהם בשר וחלב שבשולו יחד ועברו על דברי התורה - הם לא יכולים לקבל אותה.

עולה מדברי המדרש, שאברהם אבינו בישל למלאכים בשר וחלב יחד, מכיוון שעוד לא היה מצווה על כך. דעה חולקת מובאת בגמרא במסכת יומא (כח ע"ב) הכותבת, שאברהם אבינו קיים את כל התורה כולה, ואפילו דיני דרבנן כמו עירובי תבשילין, וכן מופיע במשנה במסכת קידושין (ד, יד).

במקום אחר (וישלח שנה ג') ראינו את מחלוקת הפוסקים, האם כאשר מסופר שהאבות קיימו את כל התורה כולה הדבר בפשוטו. השבוע בעקבות הפוסקים המזכירים את החלב והחמאה שהגיש אברהם למלאכים, נעסוק בשאלה האם מותר לאכול חלב שחלב אותו גוי, גבינה וקוטג' שייצר גוי, ואבקת חלב שייצר גוי (מה שנקרא 'אבקת חלב נכרי').

חלב שחלבו גויים

האם מותר לשתות חלב שחלב גוי? המשנה במסכת עבודה זרה (לה ע"ב), מונה מספר מאכלים שיוצרו על ידי גויים ונאסרו באכילה ובהנאה, ואחד מהם הוא חלב שחלבו גוי ללא פיקוח של יהודי. הסיבה שנאסר חלב זה היא כי יש חשש שהגוי מרצון להרוויח כסף, יכניס לתוכו דברים טמאים הזולים יותר מחלב הבהמה הכשרה.

הגמרא תממה על דברי המשנה, שהרי אפשר לבדוק אם החלב טהור באמצעות צבעו - חלב טמא כהה יותר מחלב כשר. כמו כן מחלב טהור אפשר לייצר גבינה מה שאין כן מחלב טמא, אם כן מדוע יש לחשוש שהגוי יכניס חלב טמא ולא ידעו על כך?! היא מתרצת, שהחשש הוא שהגוי יערב מעט חלב טמא בגבינה, ולא יהיה אפשר לשים לב שהוא אכן נמצא שם.

עם זאת, ישנו פתרון למקרה בו גוי חלב. הגמרא אומרת, שבמקרה בו יהודי רואה את הגוי חולב ויכול לפקח שלא יכניס דברים טמאים לחלב - החלב כשר. כמו כן, במקרה בו היהודי נמצא במקום קרוב למקום החליבה ויכול לבוא כל רגע ולבדוק את הגוי, החלב כשר לשתייה, כיוון שהגוי מירתת (= מפחד) שמא יבוא היהודי ויתפוס אותו מכניס דברים טמאים לחלב.

מחלוקת הפוסקים

מה הדין במקום שאין לגוי אפשרות להכניס חלב טמא לחלב הטהור (למשל כאשר אין באזור בהמות טמאות), או שהחלב הטמא יקר יותר מהחלב הטהור, ואין אינטרס לגוי לערבב? נחלקו האחרונים בשאלה זו:

א. **הבית יוסף** (יו"ד קטו, א) ציטט את דברי המרדכי (עבודה זרה תתכו) שהביא פוסק אלמוני הסובר, שחז"ל תקנו שישראל יראה את הגוי חולב רק במקום שיש חשש שהגוי יערב חלב טמא, אבל במקום שאין חשש, החלב כשר גם אם היהודי לא רואה את החליבה. כך פסקו גם **התשב"ץ** (ד, לב) ו**החזון איש** (יו"ד סי' מא), ובלשונו של **הפרי חדש** (שם, ו):

"אם חלב טמא אינו נמצא במקום, או שנמצא אלא שהוא יותר ביוקר מחלב טהור, אין לאסור חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואה, אלא מותר לילך ולקנות מהגויים חלב שלהם. וכן מצאתי להרשב"א בתשובה בסימן ע"ה. כללא דמילתא, דאם אין לחוש כלל לדבר טמא, אפילו שאינו בצד ההיתר (= אפילו שישראל לא רואה את החליבה) - מותר."

ב. על אף **שהמרדכי** הביא את דעת המתיר, למעשה לא קיבל את סברתו ונקט, שמכיוון שחכמים גזרו שצריך שישראל יראה את הגוי חולב - כך יש לעשות תמיד, גם אם אין חשש שהגוי יערב דברים נוספים בחלב. כך פסקו להלכה גם רוב הפוסקים וביניהם **הבית יוסף** (יו"ד קטו), **הרמ"א** (שם), **החיד"א** (יו"ד קטו) ו**הרב עובדיה** (יחוה דעת ז, קנז).

חלב בפיקוח ממשלתי

מה הדין כאשר יש פיקוח ממשלתי על מוצרי החלב, ובמקרה בו החברה תערבב בחלב מוצרים שלא רשומים ברשימת הרכיבים, הממשלה תקנוס אותה? בפשטות דין זה דומה למקרה שראינו לעיל שאין אינטרס לגוי לערבב, ולדעת הפרי חדש, החזון איש וסיעתם החלב יהיה טהור, ואילו לדעת השולחן ערוך, הרמ"א וסיעתם, החלב יהיה טמא.

א. אף על פי כן, לא כל הפוסקים קיבלו השוואה זו. **הרב משה פיינשטיין** (אג"מ א, מז) חידש, שבמקום שהממשלה משגיחה על תהליך הייצור ואין חשש שיכניסו חלב טמא, זה נחשב יותר מידיעה רגילה בה נחלקו הפוסקים. לשיטתו במקרה כזה, זה נחשב כאילו יש ממש יהודי שרואה את הגוי חולב, וגם השולחן ערוך והרמ"א יודו שהחלב כשר (אם כי סבר שבכל זאת ראוי להחמיר), ובלשונו:

"ובדבר החלב של החברות במדינתנו, אשר יש פקוח הממשלה ואם יערבו חלב בהמה טמאה יענישו וגם יסגרו את העסק שלהם, שלכן ודאי מירתתי (= מפחדים) מלערב חלב טמא יש טעם גדול להתיר אף בלא שיטת הפרי חדש, משום דהעיקר ידיעה ברורה היא כראיה ממש. ולכן הוצא לסמוך ולהקל, יש לו טעם גדול ורשאי וכמו שמקילין בזה הרוב שומרי תורה, אבל מכל מקום לבעלי נפש מן הראוי להחמיר, ואין בזה משום יוהרא, וכך אני נוהג להחמיר לעצמי."

ב. למעשה בארץ ישראל כיום, הרבנות הראשית לא נותנת הכשר לחלב שנחלב במחלבה של גויים שבה רק פיקוח ממשלתי וללא השגחה ישירה של יהודי, מכיוון שהרבה חולקים על הרב פיינשטיין וסוברים שאין לחלק בין המקרים, וגם הוא שהתיר, התיר רק במקום שאין חלב יהודי זמין ואילו בארץ הרי יש תחליף.

גבינת גויים

עד כה עסקנו בדינו של חלב טמא, שאלה נוספת שדנו בה הפוסקים היא גבינת גויים. הגמרא במסכת עבודה זרה (כט ע"ב) מביאה שחז"ל אסרו לאכול גבינת גויים, אבל לא רצו לספר מדוע אסרו אותה, כדי שאנשים לא יזלזלו בטעם האיסור. למסקנה האמוראים הביאו מספר טעמים (לה ע"ב), ולהלכה נפסק כשמואל, שיש חשש שמא הגוי יעמיד את הגבינה באמצעות קיבה של בהמה טמאה.

נחלקו הראשונים, מה הדין כאשר אנו יודעים שלא העמידו את החלב בקיבה של בהמה טמאה:

התוספות (עבודה זרה לה ע"א ד"ה חדא) סברו, שהאיסור קיים רק במקום שהעמידו בבהמה טמאה, אבל במקום שאנו יודעים שמעמידים את החלב בדברים אחרים כמו פרחים ועשבים, הגבינה מותרת. **הרמב"ם** (שם ג, יד) חלק ופסק, שמכיוון שגזרו לאסור שמא יעמידו אסרו בכל עניין, ולכן אפילו אם יודעים בוודאות שלא העמידו את החלב בקיבת בהמה טמאה הגבינה אסורה.

א. להלכה פסק **השולחן ערוך** (קטו, ב) כדעת הרמב"ם, שגם אם יודעים שהעמידו בקיבה טהורה הגבינה אסורה. אולם, הפרי חדש טען שהאיסור נאמר רק בגבינות קשות, אותם מעמידים באמצעות קיבה, ויש חשש שיעמדו אותו בקיבה של בהמה טמאה, אבל גבינות רכות וכדומה - מותר לאכלן, וכן כתבו **ערוך השולחן** (שם) ו**הרב פיינשטיין** שיש מקום להקל (ב, מח). ובלשונו:

"מכל מקום למעשה איני אומר בזה היתר, אבל גם איני מוחה בהמקילין מאחר שיש טעם להיתר והוא מלתא דרבנן, וגם הא יש גאונים שהתירו לגמרי ויש לצרף שיטתם שלא למחות. ולכן איני רואה חובה על כבוד תורתו להורות לאיסור."

ב. **הרמ"א** (שם) חלק על השולחן ערוך, וסבר שבמקרה בו ידוע שהגוי העמיד את הגבינה בדברים טהורים, הגבינה כשרה. גם **הרב וואזנר** (שבט הלוי ד, פו) פסק כך, אך החמיר בעקבות **הרדב"ז** ונקט, שאין לחלק בין סוגי הגבינות, וכשם שצריך פיקוח בגבינות קשות, כך צריך פיקוח בגבינות רכות.

אבקת חלב נכרי

לפי מה שראינו עד כה, יש לדון במעמדה של אבקת חלב נכרי אך לפני כן יש להקדים את ביאור תהליך הייצור. בשביל לייצר אבקת חלב, לוקחים חלב, מייבשים אותו, ומחלקים אותו לרכיבים שונים עד שהוא נהיה פירורים. באבקת חלב עם אחוז נמוך של שומן משתמשים למעדנים, ובאבקת חלב עם אחוז גבוה של שומן משתמשים לשוקולד (כיום בארץ מייבאים אבקת חלב רק לשוקולד).

מחלוקת האחרונים

בעקבות תהליך הייצור של אבקת החלב, נחלקו האחרונים:

א. **הרב פרנק** (הר צבי יו"ד קג) פסק, שמותר לכתחילה לאכול אבקת חלב נכרי. בטעם הדבר נימק, שכאשר גזרו חכמים שיהודי צריך לראות את החליבה, זהו דווקא בחלב ממש או בגבינה כפי שראינו לעיל, אבל על אבקת חלב לא גזרו, ומשום כך מותר לאוכלה גם אם אין יהודי שמפקח על התהליך (ובתנאי כמובן שאין דברים טמאים באבקה), וכך פסק **הציץ אליעזר** (טז, כה).

ראייה לדבריהם הביאו מדברי **רבינו פרץ** (טור יו"ד רטו). לפי דעת רבינו פרץ, כאשר חז"ל גזרו שיש חובה שישראל יראה את תהליך הייצור, גזרו דין זה בחלב בלבד. בחמאה לעומת זאת לא גזרו, ומשום כך אפשר לאוכלה גם במקרה בו יהודי לא ראה את תהליך הייצור (ובלבד שידעו שלא הכניסו חומרים טמאים) - והוא הדין לאבקת חלב נכרי.

גם **החזון איש** (יו"ד מא) על אף שחלק על שיטת הרב פרנק, וסובר שדינה של אבקת החלב כמו חלב גויים שזקוק להשגחה, למעשה התיר אבקת חלב נכרי. הסיבה לכך היא, שכפי שראינו הוא פסק כדעת הפרי חדש, שבמקום שיש השגחה של הממשלה על תהליך הייצור החלב אין בעיה לשתות, והוא הדין לאבקת חלב שנמצאת בפיקוח. ובלשונו של הציץ אליעזר:

"דתנאי דגזירת חלב היה שלא נאסר אלא כשבא לידי ישראל בצורתו הראשונה, אבל שינוי צורה מחלב לצורה אחרת פקע איסורו ואינו בכלל גזירה ראשונה דחלב, ומהטעם הזה סבירא ליה למקצת גאונים, דחמאה של עכו"ם מותרת, שאיננה בכלל גזירה ראשונה דחלב, והרי אבקת חלב נמי אינה בכלל גזירה לא בחלב ולא בגבינה."

ב. **הרב מרדכי אליהו** (מאמר מרדכי יו"ד א, ד) חלק ופסק, שאסור לאכול אבקת חלב נכרי. בטעם הדבר נימק, שאחרי הכל לפני שייצרו את אבקת החלב היא הייתה חלב ממש שזקוק להשגחה, אם כן אין משמעות לשינוי החלב לאבקה - החלב נאסר בשעה שהיה חלב, והאיסור לא פקע בעקבות שינוי הצורה, וכן פסק **הרב שטרנבוך**¹ (תשובות והנהגות ב, שעג).

ראייה לדבריו הביא הרב אליהו מדברי **החוות דעת** (פתחי תשובה סי' צז) שפסק, שבמקרה בו לשו לחם בחלב בצורה שאסור ללוש (וכפי שראינו בפרשת ראה שנה ג') - אין זה משנה שלאחר מכן שינו את צורתו לצורה המותרת, בשעת האפייה הוא נאסר. הוא הדין באבקת חלב, גם אם הוא לא חייב בפיקוח, החלב היה חייב בפיקוח.

יש להוסיף כסברא לאסור, שבמקרים רבים על אף שכתוב על האריזה שהיא מכילה רק אבקת חלב נכרי, למעשה היא כוללת בתוכה עוד הרבה אבקות שמעמדם ההלכתי חמור יותר, כמו אבקת ה'קזאין', שמופרדת מהחלב באמצעות חומצות וכדומה, ואז דינה ההלכתי שווה לדינה של גבינת גויים שכפי שראינו לעיל החמירו בה יותר. ובלשון הרב אליהו:

"אך יש לדחות את טענת המתירים, דכיוון שהאבקת חלב נאסר בהיותו חלב, אם כן איך יפקע האיסור? ועיין בס' צ"צ סעיף א' לגבי פסק השולחן ערוך שאין לשים עיסה בחלב, והביא שם הפתחי תשובה את החוות דעת שכתב, שאין מועיל עשיית שינוי בפת לאחר האפייה, ומבואר דמאחר שחל האיסור שוב לא פקע."

ג. גישה שלישית בפוסקים היא גישתם של **הרב יצחק יוסף** (ילקוט יוסף שח, י) ו**הרב יעקב אריאל** (תשובה באתר ישיבה). הם סברו שלכתחילה ראוי להחמיר ולא לאכול אבקת חלב נכרי, מכיוון שיש האוסרים ולא מורכב להשיג שוקולד המכיל חלב ישראל בלבד, אך מכל מקום העיקר להלכה כדעת המתירים, ולכן הרוצה להקל יכול.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שעוד אנשים יקראו...

¹ עוד הוסיף וטען הרב שטרנבוך, שלמעשה גם החזון איש שכפי שראינו הקל כאשר יש פיקוח ממשלתי, בזמן הזה יודה שהפיקוח לא יועיל, מכיוון שהעונשים הניתנים לחברות קטנים מאוד, ושווה להן כלכלית לערוב חומרים טמאים. כמו כן, במפעלים כל כך גדולים היכולת להשגיח שלא מערבים מדי פעם חומרים אחרים, נמוכה, ולכן קשה לסמוך עליה.

² מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com